

Idrottens samhällsnytta

En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens
mervärden för individ och samhälle

Idrottens samhällsnytta

Svensk idrott är en viktig och positiv kraft i samhället. Med 3,2 miljoner medlemmar i 20 000 ideella föreningar och 650 000 ledare, skapar idrottsrörelsen en rad positiva bieffekter som vi kallar samhällsnytta. Idrottens drivkraft är glädjen och gemenskapen i gruppen eller laget, utmaningen och nerven i tävlingen, känslan att spränga sina gränser och det välmående som infinner sig efter ett träningspass.

Då idrottens samhällsnytta spänner över många områden, allt från hälsoekonomi och självkänsla till besöksnäring och integration, är det en grannliga uppgift att sammanställa en heltäckande kartläggning. Därför har RF låtit 16 forskare i 13 översikter gå igenom den befintliga forskningen över idrottens samhällsnytta. Detta är alltså en av de 13 översikterna. I sammanställningen över samtliga kapitel hittar du alla områden som har genomlysts.

Forskarna Paul Sjöblom och Johan Faskunger har varit redaktörer för rapporten. De har även bidragit med en översikt själva.

Alla översikter i rapporten är intressant för idrottsrörelsen, men jag tror att även forskare, politiker och tjänstemän, näringslivsföreträdare, journalister och en allmänhet som är intresserade av idrottens och idrottsrörelsens nytta för individ och samhälle, kan finna den läsvärd. Så läs gärna de andra översikterna.

Kombinationen av ett starkt egenvärde och stor samhällsnytta inom många områden gör idrottsrörelsen till en viktig del av det svenska samhället. Vi vill möta gemensamma samhällsutmaningar och vi kan bidra till att skapa en gemenskap och framtidstro i samhällets alla delar.

Vi gör Sverige starkare.

Stefan Bergh

Generalsekreterare Riksidrottsförbundet

FoU-rapport 2017:1

Du finner FoU-rapporter utgivna av Riksidrottsförbundet på: www.rf.se/forskning

Redaktörer: Johan Faskunger och Paul Sjöblom

Foto: Bildbyrå

Anläggningar och andra miljöer för idrott – när, hur och varför är de samhällsnyttiga?

Johan Faskunger & Paul Sjöblom

Inledning

Idrottsanläggningar och andra miljöer för fysisk aktivitet är en nödvändig förutsättning för idrott i såväl organiserad som icke-organiserad form. I denna översikt behandlas dels anläggningssituationen i Sverige och vad som ligger bakom den, dels vad forskningen anger som viktiga element för att idrottsanläggningar och andra miljöer för fysisk aktivitet ska kunna vara samhällsnyttiga.

En idrottsanläggning kan definieras som ett "anlagt eller anvisat område för någon form av tävlingsidrott, spontanidrott eller motion oavsett ägandeförhållanden" (Riksidrottsförbundet, 2015, sid 6). Det betyder att även skogsområden, snötäckta berg, sjöar/vattendrag och andra naturområden kan vara idrottsanläggningar. Miljöer för fysisk aktivitet täcker in alla andra platser som inte är anlagda eller anvisade men där det ändå idrottas.

Idrottsanläggningssituationen i Sverige

Den stora framväxten av idrottsanläggningar i Sverige skedde under den så kallade folkhemsperioden, 1930–1985, med uppbackning av en utbudsriktad och expansiv offentlig idrottsanläggnings- och föreningspolitik. Innan dess ökade idrottsutövan- det årtiondena kring sekelskiftet 1900 inom huvudsakligen andra miljöer för fysisk aktivitet. Vid tiden för idrottsrörelsens snabba tillväxt under 1940- och 50-talen kom idrotten alltmer och i allt vidare kretsar att betraktas som samhällsnyttig. Statens och Riksidrottsförbundets (RF) gemensamma målsättning blev att få fler medborgare fysiskt aktiva bland annat genom att öka och sprida utbudet av idrottsanläggningar och stimulera föreningsidrotten. Många av våra fotbollsplaner, tennisbanor, elljus- spår, ishockeyrinkar, simhallar och gymnastiksalor tillkom under folkhemsperioden (Norberg, 2004; Sjöblom, 2006).

Den offentliga sektorns utbyggnadsstrategier har skiftat genom åren, liksom storle- ken på idrottsstödet, men det har alltid ur ett politiskt perspektiv handlat om att idrotten och idrottsrörelsen har förväntats kunna skapa mervärden och bidra till pro- blemlösningar som gynnat hela samhället.

Ett stort och ökande behov av idrottsanläggningar

I dag råder konsensus bland idrottspolitiker, tjänstemän och företrädare för RF om ett mer eller mindre stort och ökande behov av idrottsanläggningar. Förklaringarna till detta är flera. Storstadsregionerna har under en längre tid haft en kraftig befolkning- tillväxt, där förtätningen av bebyggelsen och en förändrad markanvändning har med- fört att tidigare idrottsmiljöer omvandlats till bostadsmark och affärsytor i samband med nyexploateringar (Sjöblom, 2013a, 2015). Ett dilemma är vidare att idrottens intressenter och makthavare sällan deltar i den långsiktiga samhällsplanerings- och samhällsutbyggnadsprocessen, det vill säga de sitter sällan med i de grupper och organ som har till uppgift att jobba med framtidsfrågorna. Detta gör, vid sidan om att idrottens anläggningar inte är reglerade i bygglagen, att det inte ritas in lika många idrottsanläggningar i nya bostadsområden som tidigare (Andersson, 2008; Book, 2015; Sjöblom, 2015).

En annan bidragande orsak till den ökade efterfrågan på idrottsanläggningar är att det befintliga utbudet i landet som helhet är föråldrat med omoderna och slitna idrotts- och biytor (t.ex. omklädningsrum, publikläktare och redskapsförråd) och bris- tande infrastruktur i form av kommunikationer och parkeringsplatser i anslutning till anläggningarna. Till detta ska läggas svajiga ekonomiska konjunkurer, strama kom- munbudgetar och stigande driftskostnader, vilket sammantaget begränsar möjlig- heten till ny- och återinvesteringar.

När väl budgetutrymmet tillåter, väljer många kommuner också hellre att satsa på uppförandet av nya attraktiva idrottsanläggningar, inte sällan stora och dyra så kallade multianläggningar med många idrottsytor och/eller publikdragande arenor med PR- och eventkapacitet, än att renovera redan befintliga. Det har bidragit till att an- talet breddidrottsanläggningar på flera platser i landet snarare har minskat än ökat i antal när anläggningar förfallit och/eller slutat användas (Sjöblom, 2006; Sjöblom & Fahlén, 2008).

Ytterligare en bidragande orsak till den ökade efterfrågan på idrottsanläggningar är resurs- och kunskapsbrist på central nivå. I Sverige är det traditionellt sett kommunerna som har stått för merparten av anläggningsutbyggnaden. Staten satsade stora resurser i idrottsrörelsens barndom på att skapa ett utbrett och väl fungerande utbud, men har sedan dess, med undantag för vissa punktinsatser över tid, framför allt tillfört idrottsrörelsen verksamhetsstöd (Sjöblom, 2015). Här skiljer Sverige ut sig från övriga Skandinavien, där såväl resurserna som kunskaperna på nationell och regional nivå är stora och helt avgörande för att understödja utbyggnadsprocessen (Bergsgård & Norberg, 2010; Eichberg, 2012; Høyer-Kruse, 2013; Ibsen & Seipel, 2010; Mangset, 2002; Mogensen, 2005; Nenseth, Schmidt, & Skogheim, 2006; Norberg, 2004; Rafoss & Breivik, 2012; Rafoss & Troelsen, 2010; Riksidrottsförbundet, 2012; Sjöblom, 2006, 2007, 2015; Tangen, 2007; Tangen & Rafoss, 2009).

Andra förklaringar till dagens brist på idrottsanläggningar är ett ökat idrottsintresse och förändrade idrottsvanor hos befolkningen. Svenska folkets fysiska aktivitet har alltså fortsatt att öka, och när det gäller idrotten specifikt så har det skett såväl inom som utanför idrottsrörelsens regi. Nya idrotter och idrottsgrenar har tillkommit i strid ström medan gamla etablerade antingen har fått ett uppsving eller en tillbakagång, och detta parallellt med att fler utövargrupper har ökat sin aktivitetsfrekvens. Viljan till att röra sig mer, i organiserad form eller spontant, i grupp eller individuellt, med tävling, motion eller rekreation i fokus, och under större del av dygnets timmar än tidigare, har spridit sig både nedåt och uppåt i åldrarna och inom olika samhällsskikt (Augustsson, Stråhlman, Patriksson & Wagnsson, 2010; Sjöblom, 2006, 2015; Engström, 2010; Lundberg, 2009; Riksidrottsförbundet, 2013).

Störst behov av fler idrottsanläggningar uttrycks i storstadskommunerna. Men även i många landskommuner uttrycks önskemål och då främst avsaknad av speciäldrottsanläggningar, det vill säga anläggningar som har en speciell utformning och/eller speciell utrustning såsom anläggningar för motorsport, skyttesport, simsport, isport, friidrott och gymnastik. I allmänhet är tillgången till idrottsanläggningar per invånare större i små och medelstora städer än i storstäder. När det gäller tillgängligheten har däremot storstäderna en fördel avseende restiden för att ta sig till anläggningen, kostnaden för att bruka den, samt anläggningens attraktionskraft gällande dess ytor, form och funktion (Høyer-Kruse & Tofft-Jørgensen, 2014; Sjöblom, 2013a, 2013b; Sjöblom & Fahlén, 2008).

De idrotter och idrottsgrenar som uttrycker störst behov, generellt betraktat, är de som antingen har förhållandevis få anläggningar att tillgå eller som är stora i aktivitets-, medlems- och publikhänseende och dessutom gör anspråk på idrottsytor inomhus under vinterhalvåret. Det förstnämnda gäller till exempel kampsport, motorsport, handikappidrott, skytte och friluftslivsrelaterade verksamheter som jogging, längdskidåkning, cykling och långfärdsskridsko. Det sistnämnda gäller fotboll, gymnastik, simning, ridsport, innebandy, friidrott, handboll, basket och ishockey med flera idrotter/idrottsgrenar (Blomdahl & Elofsson, 2005, 2007; Blomdahl, Elofsson, & Öhman, 2008a, 2008b; Augustsson, Patriksson & Stråhlman, 2007, Riksidrottsförbundet, 2012; Sjöblom, 2013, 2015; Stockholms Idrottsförbund, 2009, 2014).

Exakt hur stora behoven är beror på vem man frågar och hur man frågar, det vill säga på utgångspunkterna för prioriterings- och beräkningsunderlagen (Sjöblom, 2015). Det finns alltså ett gemensamt motto för RF och statsmakterna om en "idrott åt alla", som i dag vanligtvis uttrycks i termer av så mycket folkhälsa som möjligt för så många invånare som möjligt och över så stor del av livsrytmen som möjligt (Prop.

1998/99:107; Riksidrottsförbundet, 2009; Idrottsstödsutredningen, 2008). Men medan stat och kommun antar ett *medborgarperspektiv på idrottens samhällsnytta*, där man säger sig vilja prioritera fysisk aktivitet i allmänhet och idrottsligt eftersatta samhällsgrupper i synnerhet, antar RF ett *idrottsrörelseperspektiv*, där man vill locka nya medlemmar och fortsätta sprida idrotten i alla samhällsskikt samtidigt som man också prioriterar sina mest aktiva medlemmar (Sjöblom, 2015; Sveriges kommuner och landsting, 2014).

Forskning visar att tillgång och tillgänglighet till idrottsanläggningar också styr bruket av dem. Brukarmönstren har visserligen blivit mer differentierade över tid, men sammantaget påverkas mönstren till stor del fortfarande av de övergripande faktorerna: kulturell tillhörighet, utbildning och inkomst. Lågutbildade och låginkomsttagare utnyttjar det befintliga anläggningsutbudet i mindre utsträckning än högutbildade och höginkomsttagare (Forsberg & Høyer-Kruse, 2013; Ibsen & Fehsenfeld, 2013; Moen, 1994, 1991, 1990; Mogensen, 2005).

Uppenbart är också att utbudet av idrottsanläggningar i Sverige är bättre anpassat för män än för kvinnor. Fritidsvaneundersökningar och brukarundersökningar visar att kvinnor föredrar simning och inomhusaktiviteter såsom aerobics, yoga, dans och styrketräning. Dessa aktiviteter organiseras ofta av privata aktörer, som ofta också äger/driver anläggningen där aktiviteten äger rum. Män föredrar också simning och styrketräning, men även aktiviteter i offentliga idrottshallar och utomhus på fotbollsplaner och i spår och leder. Med tanke på att just idrottshallar och fotbollsplaner är de anläggningar som det finns flest av i landet, samtidigt som privata idrottsanläggningar har högre brukaravgifter, så prioriteras indirekt män (Andreasson, 2007; Augustsson, Stråhlman, Patriksson & Wagnsson, 2010). Forskningen visar därtill att en majoritet av de så kallade näridrottsplatserna, ofta placerade intill skolor och öppna för alla boende i närområdet, med ramper för skateboard, sparkcykel och trickcykel, streetbasketplaner, klätterväggar, löparbanor, mindre konstgräsplaner för bollspel etcetera, domineras stort av män (Book, 2007; Fahlén, 2007).

Personer med funktionsnedsättningar har också sämre tillgång och tillgänglighet till idrottsanläggningar jämfört med personer utan funktionsnedsättningar, och barn och ungdomar har bättre tillgång och tillgänglighet än vuxna (Blomdahl & Elofsson, 2005, 2007; Blomdahl, Elofsson, & Öhman, 2008a, 2008b; Wickman, 2011).

Utvärderar man i stället tillgång och tillgänglighet till idrottsanläggningar med avseende på olika organisations- och idrottsformer så ser man att den organiserade idrotten har ett försteg framför den icke-organiserade idrotten eftersom attraktiva tider i offentliga idrottsanläggningar och i anläggningar ägda och/eller drivna av föreningar (dvs. de ägande- och driftsförhållanden som är vanligast förekommande) ofta kräver just föreningsmedlemskap. Vidare dominerar tävlingsidrotten när det gäller tillgång till anlagda idrottsytor. Detta då de offentliga anläggningarnas form och funktion ofta är baserade på specialidrottsförbundens (inom RF) önskemål om bland annat inriktade linjer, ytmått och ytbeskaffenhet. Samma sak gäller tillgängligheten, tycks det, då undersökningar visar att många föreningar som bedriver "hälsoinriktad motionsidrott" utan tävlingsinslag får sämre tidstilldelning än föreningar i samma geografiska område som bedriver "konkurrensinriktad tävlingsidrott" (Augustsson, Stråhlman, Patriksson & Wagnsson, 2010; Rafoss & Breivik, 2012; Rafoss & Troelsen, 2010; Sjöblom, 2015; Tangen, 2007).

Sammantaget vet vi i dag alltså ganska mycket om vilket behov av anläggningar och andra miljöer för idrott som finns i olika delar av landet och varför detta behov har uppstått – och förmodligen också kommer att fortsätta öka. Svårare tycks vara att prioritera vilka/vilkas behov som ska tillfredsställas först. Men även i denna fråga ger befintlig forskning en del centrala ingångsvärden att beakta. Viktigt är inte minst att låta såväl tillgång som tillgänglighet underbygga besluten.

Effekter av offentlig idrottspolitik

I Sverige är det alltså kommunerna som huvudsakligen ansvarar för att så stor del som möjligt av befolkningen ska kunna nyttja det offentliga utbudet av idrottsanläggningar: ”Idrott åt alla”. För detta tar man också idrottsrörelsen till hjälp. I ägande- och driftshänseende har allt fler offentliga anläggningar under de senaste 40 åren (innan dess var trenden den omvända) övergått i föreningsägande eller privat ägande och/eller drift. Föreningsdriften är den som har ökat allra mest. Den utgör i dag över 50 procent av all drift, men den dominerar framför allt i landskommunerna. I storstäderna är ägandet och driften fortfarande till största delen kommunalt, även om idrottsföreningar inte sällan medverkar i form av så kallade brukarråd samt ansvarar för bemanning av entréer, cafeterior och vaktmästeri (utanför ordinarie arbetstid) och genomför en hel del driftsfunktioner såsom enklare reparations- och underhållsarbeten, städning med mera (Sjöblom, 2006, 2015; Sjöblom & Fahlén, 2008).

Inom vissa anläggningskategorier, där idrotten antingen är relativt liten i utövarhänseende och/eller kommersiellt gångbar, bland annat gäller det gym, golfbanor, klätterhallar, äventyrsbad samt tennis-, badminton- och squashhallar, är såväl ägandet som driften – oavsett geografisk placering – ofta privat. Det medför inte sällan problem ur ett ”idrott-åt-alla”-perspektiv. I de offentliga anläggningarna är kostnaden för att bruka idrotts- och biutor allt som oftast subventionerade för föreningsidrotten, och ibland även för allmänhetens idrottande (t.ex. i ishallar). I de privata anläggningarna kan brukaravgifterna vara höga, vilket missgynnar sämre bemedlade invånare och samhällsgrupper (Sjöblom, 2013a, 2013b, 2015).

Varför stödjer då kommunerna idrotten i allmänhet och föreningsidrotten i synnerhet? Idrottssektorn är ju i princip ett icke-reglerat politikområde, vilket betyder att det är upp till varje kommun att bestämma när, var och hur man eventuellt ska skjuta till allmänna medel. Ja, det handlar i mångt och mycket om begreppet samhällsnytta. Sveriges kommuner har valt att stödja idrotten i relativt stor omfattning, både i jämförelse med det kommunala stödet i andra länder utanför Norden och med det inhemska stödet av andra oreglerade politikområden, till exempel kulturverksamhet och fritidsverksamhet i övrigt. Idrottens samhällsnytta, det vill säga idén om idrotten som ett fenomen som skapar mervärden vilka kan komma hela samhället till del, har över tid främst motiverats med att idrotten, eller snarare idrottsrörelsen, gynnar samhällets folkhälso- och friskvårdsarbete, barns och ungdomars fostran till ansvarstagande och produktiva medborgare, integrationen av nyanlända samt god publikunderhållning. När det gäller utbyggnad av idrottsanläggningar tillkommer även argumenten om att det skapar nya tjänster och att ett ståtligt och fungerande utbud ger kommunen god marknadsföring. Ett viktigt konstaterande är alltså att det för kommunerna inte primärt har handlat om att stödja idrotten för dess egen skull utan om att stödja den organiserade idrottsrörelsen såsom varandes ett socialt, sundhetspolitiskt och tillväxtfrämjande verktyg i välfärdsstatens tjänst (Norberg, 2004, 2011; Rafoss & Breivik, 2012; Rafoss & Troelsen, 2010; Sjöblom, 2006, 2015). Det kan vara

problematiskt – det vill säga om idrottsrörelsen förväntas lösa en rad samhällsproblem när man egentligen har som främsta intresse, och organisation och utbildade ledare för, att leda och utöva idrottsverksamhet.

Fyra utbyggnadsstrategier

Merparten av det kommunala idrottsstödet är, och har alltid varit, anläggningsrelaterat (i genomsnitt 75–85 procent sedan 1960-talet), och ju större kommun desto större andel anläggningsstöd visavi direktriktat aktivitets-/föreningsstöd. När det gäller kommunala strategier för utbyggnad av idrottsanläggningar så har tidigare forskning lyft fram framför allt fyra sådana, som etablerats under olika tidsperioder men som därefter verkat parallellt in i vår samtid (Sjöblom, 2006, 2013b, 2015; Sjöblom & Fahlén, 2010). Den första brukar omnämnas som en *breddningsstrategi*. Den har gått ut på att sprida anläggningsutbudet till nya stads- och kommundelar i syfte att öka idrottandet hos allmänheten och samtidigt samordna idrotten med övriga välfärds-satsningar. Den andra strategin benämns som en *rationaliseringsstrategi*. Denna strategi har främst gått ut på att dra samman anlagda idrottsytor till så kallade centralanläggningar (centralt placerade i huvudorterna) i syfte att uppnå stordriftsfördelar och sänka totalkostnaderna. Den tredje utbyggnadsstrategin kallas för en *tillväxtstrategi* och har handlat om att bygga stora och attraktiva multianläggningar och eventarenor. Dels för att ytor för anläggningsuppföranden minskar i många städer, dels för att skapa goda förutsättningar för publikdragande underhållningsidrott och nya arbetstillfällen. Allt i syfte att öka anläggningsutbudet, underbygga det lokala identitetsskapandet och sända signaler till potentiella investerare och inflyttare om att kommunen är framgångsrik. En fjärde strategi, som tillkommit under 1990- och 2000-talen, omtalas i forskningen som en *partnerskapsstrategi*. Denna har för kommunerna gått ut på att finna lösningar till offentlig-privat samverkan, så kallade OPS-lösningar, med företag och idrottsföreningar i syfte att få till nya idrottsanläggningar eller idrottsytor med hjälp av olika typer av motprestationer från de inblandade parterna.

Om den förstnämnda strategin för utbyggnad av idrottsanläggningar, breddningsstrategin, har idrottsmångfald i fokus och den andra, det vill säga rationaliseringsstrategin, ekonomi/sparsamhet, så kan den tredje, tillväxtstrategin, sägas ha fler idrottsytor och arbetstillfällen/marknadsföring i fokus och den sistnämnda, partnerskapsstrategin, samtliga.

Fyra dilemman

Idrotts-/anläggningsforskare i Sverige (liksom i övriga Norden och i flera västeuropeiska länder som har liknande idrottsmodeller) har belyst ett antal dilemman som bör beaktas i en diskussion om idrottens och idrottsrörelsens samhällsnytta, och om kommunernas målsättningar med idrottspolitiken. För *det första* har endast 25 procent av Sveriges kommuner i dag idrottspolitiska policys och/eller utvecklingsplaner för idrottsanläggningarna, där det framgår vilken prioriteringsordning som gäller angående uppförande av nya anläggningar och renoveringar av gamla, samt vilka målsättningar med idrottspolitiken är och hur de ska uppnås. Det gör det svårt för föreningar, allmänhet och förmodligen även för kommunerna själva att veta vad som gäller och att hålla makthavare ansvariga (Sjöblom, 2015).

För *det andra* är det numera ganska vanligt att kommuner genomför fritidsvaneundersökningar och brukarundersökningar. Att genomföra dessa undersökningar

hos föreningsliv och allmänhet är givetvis ett viktigt inslag för att öka kunskapen om idrottsanläggningsbehov, förändrade idrottsintressen och nya rörelsevanor. Men undersökningsmetoderna är ofta bristfälliga och frågorna sällan relevanta ur ett tillgänglighetsperspektiv, och resultaten ligger långt ifrån alltid till grund för utvecklingsarbetet (Sjöblom, 2006; Sjöblom & Fahlén, 2008).

För det tredje råder det ofta brist på delaktighet från såväl brukare som potentiella brukare kring hur idrottsanläggningarna ska utformas. Detta alltså trots att kommunerna ofta talar i termer av bred demokratisk förankring och medborgerligt ansvar, samt att många idrottsföreningar i dag driver anläggningar eller delar av anläggningar åt kommunen och/eller sitter med i anläggningsråd eller motsvarande tillsammans med kommunens anläggningschefer (Forsberg & Høyer-Kruse, 2013; Gade, Breinholm Christensen, Krogh, Moeslund, & Harder, 2013; Høyer-Kruse, 2013; Høyer-Kruse & Ibsen, 2014; Høyer-Kruse & Tofft-Jørgensen, 2014; Ibsen, 2014; Ibsen & Fehsenfeld, 2013; Ibsen & Seippel, 2010; Lund Tannebek & Bonde, 2013; Sjöblom, 2015; Sjöblom & Fahlén, 2008, 2012).

En fjärde övergripande iakttagelse, som många idrotts-/anläggningsforskare gör, är att idrottspolitiken i stor utsträckning är strukturellt betingad; att ekonomiska överväganden, traditioner och starka intressen präglar både beslutsprocesser och fördelningspraktiker. På lokal nivå styr ekonomin ännu hårdare än på central myndighetsnivå, där staten ägnar sig åt att ge idé- och/eller ideologibaserade riktlinjer för vilken idrott som bör stödjas och varför (medan det ligger på kommunerna att implementera idrottspolitiken). Även traditioner präglar vilka idrotter, föreningar och utövarkategorier som premieras med idrottsstödet. Lokalt väletablerade idrotter och idrottsföreningar, ofta framgångsrika när det kommer till medlemstillväxt, idrottsprestationer och publik, och uppbackade av såväl politiker och tjänstemän som företagsledare och lokalmedia, är de som oftast har erhållit mest stöd. Forskningen beskriver bland annat stuprörprinciper avseende bidragsfördelning, där kommunerna fortsätter på redan upptrampade stigar för att inte behöva lägga ned tid och resurser på förändringsarbete och/eller ta strid med mäktiga särintressen (Hylton & Totten, 2008; Ibsen, 2009; King, 2009; Moen, 1990, 1991, 1994; Rafoss, 2009; Rafoss & Tangen, 2009; Schimmel, 2001). Flera forskare har också visat hur den offentliga utbyggnaden av idrottsanläggningar under 2000-talet i betydande utsträckning har påverkats av mäktiga särintressen (politiska, medlemsinriktade, kommersiella) inom nätverk och partnerskap, som indirekt har styrt vilka idrottsanläggningar som uppförts och vilken utformning dessa har fått (Alexander, Thilbault, & Frisby, 2008; Berg & Rommetvedt, 2002; Bergsgard, Nøddland, & Seippel, 2009; Book, 2008; Carlsson & Normark, 2008; Eichberg, 2012; Heinzerling & Rommetvedt, 2002; Houlihan & Lindsey, 2008; Lindsey, 2011; McDonald, 2005; Nenseth, 2009; Robson, 2008; Wolfe, Meenaghan, & O'Sullivan, 2002).

För att sammanfatta: Det är kommunerna som i Sverige har tagit på sig ansvaret för att försöka se till att idrottsanläggningarna kan utnyttjas av så stor del av befolkningen som möjligt. Detta har man gjort för att idrotten generellt sett har betraktats som, och alltså betraktas som, samhällsnyttig. De idrottsföreningar som har uppfattats vara mest samhällsnyttiga, enligt tidigare nämnda motiv/kriterier, har också tillförts mest allmänna medel. Vidare har merparten av det kommunala idrottsstödet alltid varit anläggningsrelaterat, och granskar man detta stöd närmare kan man spåra olika typer av utbyggnadsstrategier som i praktiken har haft olika fokus och syften. Kommunernas agerande har också medfört en del dilemman eller till och med problem. Relevanta frågor – i varje enskilt sammanhang – att ställa sig är: På vilket mer precist sätt och för vem/vilka är idrotten/idrottsrörelsen och dess anläggningar samhällsnyttiga?

Idrottsanläggningsinvesteringar under 2000-talet

Statens samlade stöd till idrotten ligger i dagsläget (2016/2017) på 1,7 miljarder kronor årligen, medan kommunernas samlade stöd uppskattningsvis utgör 5–7 miljarder kronor per år (inkl. subventionerade hyreskostnader). Kommunernas stöd är svårare att beräkna då det rör sig om många kommuner och där idrottskostnader förekommer under en rad olika budgetposter (inte alltid självklart idrottsrelaterade). Det är inte heller alltid samma idrottsdefinitioner som tillämpas. Förmodligen, visar forskning, ligger den övre uppskattningen närmare en bred idrottsdefinition, vilket i så fall skulle innebära att 4–5 procent av Sveriges kommuners totala kostnader är idrottsrelaterade (Riksidrottsförbundet, 2014; Sveriges kommuner och landsting, 2014, 2011).

Sammanställningar visar på fortsatt stora investeringar i idrottsanläggningar i Sverige under 2000-talet, både i jämförelse med andra icke-reglerade kommunala verksamhetsområden och med den genomsnittliga kommunala kostnadsutvecklingen som helhet. Ju större kommun, uttryckt i antal invånare, desto större investeringsnivåer (Sveriges kommuner och landsting, 2014).

Bryter vi ned anläggningsinvesteringarna så ser vi att det är driftskostnaderna (främst energi och personal) som har ökat allra mest och allra snabbast sedan början av 1990-talet. Det är först under 2010-talet som uppförandekostnaderna (nya idrottsanläggningar eller utbyggnad av gamla) ånyo har börjat stiga snabbt. Simhallar, ishallar, konstgräsplaner och multi-/evenemangsarenor tillhör de offentliga anläggningstyper som har högst driftskostnader. Flest idrottsanläggningar i landet i dag finns emellertid i kategorierna fotbollsplaner och sporthallar. Bland annat simhallar, sporthallar, ishallar, konstgräsplaner, golfbanor, bandyplaner och friidrottsanläggningar har ökat i antal, medan utomhusbad, utförsåkningsanläggningar samt badminton- och squashhallar har minskat. Konstgräsplaner för elvamannalag i fotboll har ökat allra mest (Sveriges kommuner och landsting, 2011).

Kommunerna har prövat olika vägar för att möta det ökade behovet av idrottsanläggningar, och alla har sina för- och nackdelar (Sjöblom, 2013a, 2015; Sjöblom & Fahlén, 2008). Stora centralanläggningar/multianläggningar, med många parallella idrottsytor, har medfört stordriftsfördelar. Men dessa anläggningstyper har å andra sidan ofta blivit dyra att uppföra, inte sällan betydligt dyrare än beräknat, och mest varit anpassade för populära, väletablerade idrotter och idrottsgrenar.

Så kallade konceptanläggningar/budgethallar har byggts med standardmått (t.ex. 40 x 20 meter golvyta) och i standardutföranden, vilket har bidragit till lägre uppförandekostnader. Men även dessa anläggningstyper har främst varit anpassade för stora, väletablerade idrotter i allmänhet och populära lagbollsporter i synnerhet. Dessutom framförs ofta kritik mot att de saknar efterfrågade biytor.

OPS-lösningar har medfört motprestationer (delat ekonomiskt ansvar), något som bidragit till uppförande av idrottsanläggningar som förmodligen inte annars skulle ha blivit av. Men här har samverkansparterna med kommunerna av förklarliga skäl också haft stort inflytande, vilket ofta resulterat i kommersiellt attraktiva anläggningar såsom större fotbolls-, bandy- och hockeyarenor och äventyrsbad med affärsytor inkluderade. Priserna för att utnyttja dessa anläggningar och ytor är inte sällan höga. Ur ett "idrott åt alla"-perspektiv har den idrott och de samhällsgrupper som kommunen aktivt velat stödja ofta fått nöja sig med de mindre attraktiva tider som de offentliga företrädarna lyckats förhandla sig till.

Framför allt storstadskommunerna har försökt att få till så kallade regionala idrottsanläggningar, där flera kommuner går samman för att hitta gemensamma finansierings-, ägande- och driftlösningar, främst för specialidrottsanläggningar och mellanstora arenor med publikkapacitet (där brukarunderlaget är för litet i den enskilda kommunen för att fullmäktige ska anse det vara prisvärt att investera). Det skulle i så fall kunna innebära betydande samverkansvinster, där till exempel en ytterstadskommun kan upplåta mark medan en innerstadskommun står för uppförande. Idrotten i sig behöver ju inte ta hänsyn till några kommungränser, utan vill bara ha fler tillgängliga anläggningar. Det har emellertid visat sig vara svårt att få till dessa kommunövergripande samarbeten. Främst, visar forskningen, på grund av traditionella (inomkommunala) principer för subventioner och bidragsfördelningssystem samt lokalpatriotism: "Gärna gemensam idrottsanläggning, men den ska ligga hos oss!" (Sjöblom, 2013a).

Det skulle i så fall kunna innebära betydande samverkansvinster, där till exempel en ytterstadskommun kan upplåta mark medan en innerstadskommun står för uppförande.

Ytterligare vägar som har prövats, efter utländska förebilder, är att dels se över och anpassa idrottsanläggningar med låg utnyttjandegrad, dels anpassa anläggningar och ytor som inte ursprungligen varit skapade för idrott. Genom reinvesteringar har dessa anläggningar och dess ytor preparerats för idrottsändamål. Dock har detta ännu så länge prövats i ganska liten omfattning, främst på grund av kunskapsbrist, tycks det, och för att det varit lågprioriterat till förmån för underhåll av äldre anläggningar med hög utnyttjandegrad samt investeringar i nya idrottsanläggningar.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att underskottet på idrottsanläggningar kvarstår i dagsläget, trots att kommunernas nyinvesteringar har ökat under det senaste decenniet och att många kommuner prövar nya recept för att möta efterfrågan. Det finns alltså ett stort och ökande behov av fler tillgängliga idrotts- och biytor runt om i Sverige. Idrottsrörelsen står beredd att hjälpa till med både ägande och drift – fastän många föreningar i dag har svårt att få ekonomin att gå ihop på grund av just anläggningssysslan (Heinzerling & Rommetvedt, 2002; Høyer-Kruse, 2013; Høyer-Kruse & Ibsen, 2014; Høyer-Kruse & Tofft-Jørgensen, 2014; Ibsen, 2009; Rafoss, 2009; Sjöblom & Fahlén, 2008, 2012). En fråga man kan och bör ställa sig är om idrottsrörelsen är underutnyttjad eller överutnyttjad? Eller bättre: Vilka delar av idrottsrörelsen kan användas mer och vilka bör kanske användas mindre? Och på vilka sätt bör de i så fall användas?

Sammanfattningsvis kan således konstateras att underskottet på idrottsanläggningar kvarstår i dagsläget, trots att kommunernas nyinvesteringar har ökat under det senaste decenniet och att många kommuner prövar nya recept för att möta efterfrågan.

Idrottsanläggningars och andra fysiska aktivitetsmiljöers samhällseffekter

Efter en genomgång av anläggningssituationen i Sverige är det nu dags att se över vad forskningen anger som viktiga element för att idrottsanläggningar och andra miljöer för fysisk aktivitet ska kunna vara samhällsnyttiga.

Det är framför allt effekter på människors beteende och hälsa som studerats i relation till idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer. I dag är det snarast ett faktum, understött av evidensbaserad forskning, att förekomsten av ett rikt och tillgängligt utbud av idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer främjar fysisk aktivitet hos människor – och därigenom även folkhälsan.

Nedanstående analys bygger till stor del på internationella studier. Men eftersom dessa behandlar människor, fysisk aktivitet och idrott i bred bemärkelse bedöms de ha relevans även i en svensk kontext. Läsaren bör dock vara medveten om att studier utförda i andra länder naturligtvis kan innebära vissa skillnader gentemot förhållanden i Sverige.

Tillgång och tillgänglighet främjar samhällsnyttan

Det finns ett starkt påvisat samband mellan tillgång och tillgänglighet till idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer och människors "idrotts- och motionsvanor" (Gordon-Larsen, McMurray, & Popkin, 2000; Troped, Saunders, Pate, Reininger, Ureda & Thompson, 2001; Giles-Corti & Donovan, 2003; Parks, Houseman, & Brownson, 2003; Wilson, Kirtland, Ainsworth, & Addy, 2004; Cohen m.fl., 2006; Diez Roux m.fl., 2007; Frank, Kerr, Chapman, & Sallis, 2007; Grow, Saelens, Kerr, Durant, Norman, & Sallis, 2008; Durand, Andalib, Dunton, Wolch, & Pentz, 2011; Ding, Sallis, Kerr, Lee, & Rosenberg, 2011; Eriksson, Arvidsson, & Sundquist, 2012). Sambandet gäller för såväl vuxna som ungdomar och barn. Det verkar följa ett dos-respons-förhållande, det vill säga ju fler anläggningar och ytor i bostadsområdet desto mer fysisk aktivitet hos invånarna (Parks, Houseman, & Brownson, 2003). Människor med "god" tillgång till idrottsanläggningar visar sig vara 43 procent mer benägna att motionera regelbundet jämfört med människor med "dålig" tillgång till anläggningar (Giles-Corti & Donovan, 2003). En systematisk översikt finner också att andelen rekreativ yta i ett bostadsområde är en viktig bestämningsfaktor för fysisk aktivitet (Durand m.fl., 2011). En svensk studie visar, vidare, att invånare i Stockholm som har fyra motionsanläggningar eller fler, inom en kilometer från bostaden, rör sig 5,5 minuter mer per dag jämfört med invånare med en anläggning eller mindre. Invånare med fler anläggningar i närheten av bostaden är även betydligt mer benägna att nå rekommendationen för fysisk aktivitet ur hälsosynpunkt (Eriksson, Arvidsson, & Sundquist, 2012).

Att det finns ett starkt samband mellan tillgång till idrottsanläggningar och fysisk aktivitet hos barn och ungdomar specifikt, visas i ytterligare en forskningsöversikt. Långa avstånd till anläggningar hindrar barns och ungdomars rörelse medan tillgång till idrottsanläggningar och att vistas mycket utomhus främjar den (Limstrand, 2008).

Idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer i närheten av där människor bor kan således vara en viktig pusselbit för att skapa aktivitetsvänliga bostadsområden, där invånare har nära till utbud och service (Troped m.fl., 2001; Sallis m.fl., 1990; Sallis, Bauman, & Pratt, 1998). Närheten främjar ökad gång och cykling, vilket i sin tur bidrar till en lång rad hälsoeffekter men också till ökad rörelsefrihet för barn och ungdomar och mindre börda för föräldrar att skjutsa till träning och tävling. Invånare i samhällen med hög "täthet" promenerar mer, väger mindre och har lägre risk för fetma, högt blodtryck och många kroniska sjukdomar, i jämförelse med invånare i "spridda" samhällen, visar forskning som kontrollerar för individuella faktorer (Ewing, Meakins, Hamidi & Nelson, 2003). Även barn i aktivitetsvänliga bostadsområden har i en studie i genomsnitt 10 minuter mer hälsofrämjande fysisk aktivitet per dag, jämfört med en kontrollgrupp (Jerrett m.fl., 2011).

Motsatsen till god tillgång på anläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer är ju brist eller avsaknad på sådana. Brist på idrottsanläggningar i bostadsområden, som en del av en övergripande bristfällig utformning och design av bostadsområden, för-

knippas inte bara med ökad risk för stillasittande livsstilar (World Health Organization, 2006), utan tycks även öka risken för mental ohälsa (Steptoe & Feldman, 2001), psykologisk påfrestning (Gong, Palmer, Gallacher, Marsden & Fone, 2016), hjärt-kärlsjukdomar (Spangler-Murphy, Krummel, Morrison & Gordon, 2005) och övervikt och fetma (Durand m.fl., 2011; Saelens, Sallins, & Frank, 2003; Ewing, Meakins, Hamidi & Nelson, 2003; Frank, Andresen, & Schmid, 2004).

Vanliga upplevda hinder för att använda idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer utgörs av brist på information, dålig tillgänglighet, upplevd otrygghet, undermålig skötsel och dåligt skick. Inom handikappidrotten poängteras också ofta bristen på anpassade anläggningar som ett hinder för idrottsutövning (Eriksson, Kristén, Patriksson, & Stråhlman, 2008). Brist på eller långa avstånd till anläggningar är andra påtagliga hinder för personer med olika former av funktionsnedsättningar, enligt en systematisk översikt (Shields, Synnot, & Barr, 2012). En självklar förbättringsåtgärd i anläggningsutbudet är att förbättra tillgängligheten och användbarheten av idrottsanläggningar för dessa personer. Även om kommuner, idrottsföreningar och andra aktörer har tagit viktiga steg framåt för att tillgängliggöra idrottsanläggningar på 2000-talet, finns ett stort arbete kvar att göra. Detta gäller inte minst utomhusanläggningar, till exempel motionsspår och promenadstråk, där bedömningen är att bristerna är särskilt stora; fysiska hinder vid entréer, avsaknad av relevant information på webbsidor och på skyltar vid anläggningen, toaletter som inte är handikappanpassade, samt dåligt markunderlag som gör det svårt för till exempel personer i rullstol att ta sig fram (Faskunger, 2013).

Attraktiva rörelsemiljöer främjar samhällsnyttan

En annan viktig faktor för anläggningsutnyttjande, och därmed idrottslig samhällsnytta, är attraktivitet. Personer som upplever sin närmiljö som rofylld och attraktiv för rörelse är betydligt mer fysiskt aktiva än de som upplever närmiljön som orolig och oattraktiv. Här spelar natur och andra gröna ytor i bostadsnära områden stor roll. Sambandet är oberoende av individuella faktorer (Giles-Corti & Donovan, 2003; Troped, Saunders, Pate, Reininger, & Addy, 2003; Brownson, Baker, Housemann, Brennan, & Bacak, 2001; Ball, Bauman, Leslie, & Owen, 2001; Corti, Donovan, & Holman, 1997). Kuperad terräng, låg trafikvolym och tillgång till ordentliga trottoarer har positivt samband med motionsvanor, liksom även bra belysning (Brownson, Baker, Housemann, Brennan, & Bacak, 2001). Väl integrerade idrottsanläggningar i bostadsområden – utifrån de av invånarna efterfrågade kriterierna: centralt, luftigt och ljust – ger trygghet, rörelsekultur och tradition på platsen (Lund Tannebek & Bonde, 2013; Schytte, 2004).

Naturmiljöer, sjöar och vattendrag och anlagda parker har också de en viktig roll för att skapa goda förutsättningar för fysisk aktivitet och idrott, inte minst för löpning, orientering, vattenbaserade sporter, ridsport och friluftsliv. Många städer och orter i Sverige har nära till sjöar och vattendrag, men tillgängligheten, att kunna nyttja dessa blå ytor för idrott och fysisk aktivitet, är ofta sämre, till exempel för kanot/kajak, långfärdsskridsko, bad/simning (Boverket, 2013). Att anlägga en brygga underlättar vattenkontakt och tillgängliggör den blå ytan för idrott och friluftsliv.

Parker, grönområden och andra naturmiljöer har visat sig vara viktiga inslag i en stad eller på en mindre ort för att förbättra stadens/ortens form, bevara naturliga miljöer, främja biologisk mångfald, erbjuda naturupplevelser för människor, minska den

skadliga effekten av luftföroreningar samt främja idrott och rörelse. Andelen grönyta i städer har dock stadigt minskat över tid, och den förtätning av bebyggelsen som ägt rum riskerar att skapa mindre och mindre enklaver av användbara naturområden, vilket i sin tur kan försvåra träning och tävling för vissa idrotter. Förtätningen leder

Många bostadsområden utformas i dag utan, eller med bristfällig tillgång till, miljöer för idrott och fysisk aktivitet

också till ett ökat tryck på de områden som finns kvar. Många bostadsområden utformas i dag utan, eller med bristfällig tillgång till, miljöer för idrott och fysisk aktivitet (Boverket, 2013). Det finns därför ett behov av att få in idrotts- och aktivitetsytor tidigare i planeringsprocessen och att betona vikten av tillräckligt stora och sammanhängande ytor. Ett stort naturområde kan inte ersättas med en liten park vid förtätningar (Boverket, 2013).

En parallell process i planeringsprocessen är att utnyttja och utveckla "mellanrum" i städer och på mindre orter och förnya naturmiljöer och parker för att göra dem mer användbara för idrott och fysisk aktivitet. Parker som fräschas upp och renoveras leder till ökad användning och mer fysisk aktivitet, speciellt om platserna tidigare har upplevts som otrygga och osäkra (Dowda m.fl., 2007; Tester & Baker, 2009).

Upplevd trygghet främjar samhällsnyttan

Trygghet i bostadsområdet är en avgörande bestämningsfaktor för olika gruppers idrottsutövande, medan otrygga miljöer motverkar deltagande (Troped, Saunders, Pate, Reininger, & Addy, 2003, 2003; CDC, 1999). Det gäller exempelvis för barn och ungdomar (Sallis, Calfas, Caparosa, & Nichols, 1997; Leventhal & Brooks-Gunn, 2000;

Sannolikheten att invånare ska motionera regelbundet är dubbelt så hög om de uppfattar sig ha tillgång till säkra och trygga anläggningar och ytor för fysisk aktivitet inom 10 minuters promenad från hemmet

Romero m.fl., 2001; Karvonen & Rimpela, 1997; Lee & Cubbin, 2002; Molnar, Gortmaker, Bull, & Buka, 2004; Romero, 2005), äldre (Booth, Owen, Bauman, Clavisi, & Leslie, 2000), kvinnor i allmänhet (Ainsworth, Wilcox, Thompson, Richter & Henderson, 2003; CDC, 1999) och kvinnor ur etniska minoriteter i synnerhet (Wilbur, Chandler, Dancy, & Lee, 2003a; Wilbur, Chandler, Dancy, & Lee, 2003b). Sannolikheten att invånare ska motionera regelbundet är dubbelt så hög om de uppfattar sig ha tillgång till säkra och trygga anläggningar och ytor för fysisk aktivitet inom 10 minuters promenad från hemmet (Powell, Martin, & Chowdhury, 2003).

Tillgång till trygga platser för joggning (Sharpe, Granner, Hutto & Ainsworth, 2004), parker, stränder och gång- och cykelbanor (Ball m.fl., 2001) i närheten av hemmet främjar motion och träning på fritiden. Samtidigt är det betydligt vanligare att kvinnor pekar ut rekreations- och grönområden som otrygga platser för motion än att män gör det (Hahn & Craythorn, 1994; Pinto, Marcus, & Clark, 1996). Således är arbetet med att skapa attraktiva och trygga miljöer för idrott och rörelse även en satsning på jämställd hälsa.

Sociala effekter av idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer

Tillgång till anläggningar och anläggningarnas utformning, placering och inriktning får även sociala effekter. En miljö där idrottsanläggningar och andra ytor för fysisk aktivitet finns i bostadsnära lägen medför generellt sett att fler invånare använder dem regelbundet och att fler kan ta sig dit med hjälp av gång, cykel och kollektivtrafik (Faskunger, 2007; Boverket, 2013). Detta ger i sin tur många positiva följdverkningar (Faskunger, 2007, 2010, 2011; Leyden, 2003; World Health Organization, 2006):

- Tillgängliga anläggningar leder till ökad upplevd trygghet utomhus genom mer liv och rörelse och färre folktomma platser.
- Mer liv och rörelse och färre folktomma platser gör det allmänt svårare att vandalisera och förstöra på offentliga platser.
- Mindre bilanvändning minskar buller, luftföroreningar och vattenföroreningar.
- "Föräldrabördan" minskar om barn och ungdomar oftare kan ta sig till träning och tävling på egen hand.
- Tillgängliga anläggningar är en pusselbit för att skapa aktivitetsvänliga områden, städer och orter, vilket i sin tur kan bidra till ökad social sammanhållning och växande socialt kapital.
- Om fler ställer krav på trygga och säkra fysiska aktivitetsmiljöer och en infrastruktur för att kunna ta sig till dessa miljöer, så påverkas kommunerna och Trafikverket till att genomföra relevanta insatser såsom fartgupp, planskilda korsningar, upphöjda korsningar för fotgängare och cyklister samt gång- och cykelbanor längs viktiga rörelsestråk. Dessa insatser har stor potential att minska andelen svårt skadade och dödade i trafiken och, omvänt, att höja den upplevda tryggheten för invånarna.
- Säkrare och tryggare områden och infrastruktur främjar oberoende hos grupper med begränsad rörelsefrihet, till exempel äldre, barn och personer med funktionsnedsättningar.
- Tillgängliga anläggningar, speciellt anläggningar som är öppna för allmänheten gratis, främjar vardagliga möten på lika villkor.

På senare år har det anlagts många anläggningar och ytor för spontanidrott i Sverige, bland annat i syfte att uppmuntra mindre aktiva grupper av barn och ungdomar att röra sig mer. Användandet av dessa spontanidrottsytor har visat sig vara starkt dominerat av pojkar/män, medan användandet av traditionella idrottsanläggningar – i jämförelse – verkar vara mer jämställt (Augustsson, Stråhlman, Patriksson & Wagnsson, 2010; Fahlén, 2007); i sporthallarna i Stockholm var det till exempel högre andel tider fördelade till kvinnor, än till män (Blomdahl, Elofsson, & Öhman, 2003). Samtidigt indikerar alltså observationer från Stockholm (Blomdahl, Elofsson, & Åkesson, 2012), Umeå (Fahlén, 2007), Upplands-Väsby (Fahlén, 2007) och Malmö (Book, 2007) att män är kraftigt överrepresenterade på många anläggningar och ytor för spontanidrott. Brukarna av sådana utomhusanläggningar i Stockholm, under sommarhalvåret, var till 74 procent män (Blomdahl, Elofsson, & Åkesson, 2012). Män använder också fotbollsplaner, ishallar och konstfrusna uterinkar/bandyplaner i mycket högre utsträckning än kvinnor, och motionsspår i något högre utsträckning, medan badplatser, parklekar och lekplatser har en mer jämn fördelning. Även friidrottsanläggningar och slalombackar har en jämnare fördelning (Blomdahl, Elofsson, & Åkesson, 2012).

Ovanstående resultat tyder sammantagna på en relativt liten användning av spontanidrottsplatser för grupper som inte omfattas av idrottsrörelsen eller grupper med stillasittande livsstilar. I synnerhet om dessa grupper utgörs av kvinnor (Book, 2007; Fahlén, 2007; 2012). I detta sammanhang verkar alltså idrottsrörelsens verksamhet snarast bidra till jämställdhet. En framtida utmaning är att dels planera och utforma nya spontanidrottsanläggningar som lockar både tjejer och killar, dels att undersöka vilka insatser som kan öka jämställdheten på befintliga spontanidrottsanläggningar.

Samhällsekonomi och samhällsnytta ur ett anläggnings- och aktivitetsmiljöperspektiv

När det gäller samhällsekonomi visar forskningen att det är främst idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsytor som kan användas regelbundet av befolkningen – inklusive idrottsrörelsen – som har bäst förutsättningar att ha hög samhällsnytta (NICE, 2008). Att anlägga gröna stråk/spår som kan brukas för många olika typer av aktiviteter, som promenad, cykling, jogging, längdskidåkning, är ofta en kostnadseffektiv åtgärd. Varje satsad krona ger flera kronor tillbaka i form av minskat insjuknande i kroniska sjukdomar, minskad sjukfrånvaro från arbetsplatsen och därmed ökad produktivitet, visar en omfattande forskningsöversikt (NICE, 2008). Däremot råder det i praktiken konsensus i forskarvärlden om att stora evenemangsarenor, som inte brukas för spontanidrott eller för allmänhetens egen fysiska aktivitet, inte är lönsamma samhällsinvesteringar ur ett strikt ekonomiskt perspektiv. I USA har man funnit att investeringar i stora evenemangsarenor varken stimulerar den lokala eller den regionala ekonomin och därtill främst skapar lågavlönade arbetstillfällen efter det att arenan är färdigbyggd (Chapin, 2002). Däremot kan evenemangsarenor generera andra effekter, som naturligtvis också bör övervägas i ett tidigt skede i planeringen, till exempel förbättrad image och attraktionsvärde för staden/orten, förnyelse av stadsdelar, ökad underhållningspotential för invånarna samt stimulera besöksnäringen och turismen (Chapin, 2002).

Att samhället satsar på idrottsanläggningar och andra miljöer för fysisk aktivitet har normalt starkt stöd hos befolkningen, speciellt om anläggningarna är användbara och öppna för allmänheten. Stöd för att bygga nya idrottsanläggningar verkar även finnas hos grupper som själva har en stillasittande livsstil, i synnerhet om anläggningarna och ytorna främjar promenad och cykling (Blomdahl, Elofsson & Öhman, 2008b). Intressant nog verkar allmänheten sätta – ett uppskattat ekonomiskt – värde på att det finns idrottsanläggningar och andra miljöer och ytor för fysisk aktivitet även om det inte gynnar dem personligen. Värdet i kronor verkar då bestå i att anläggningen eller ytan gör det möjligt att kunna använda den i framtiden, att det kan gynna närstående och vänners fysiska aktivitet samt att det överhuvudtaget anses som viktigt att bo i en stad eller på en ort som satsar på att främja fysisk aktivitet i såväl organiserad som icke-organiserad form (Sternö & Nielsén, 2015).

Avslutande diskussion kring anläggningar och andra miljöer för idrott

Ovanstående forskningsgenomgång visar att det finns ett samband mellan många, tillgängliga, trygga och attraktiva idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer och ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos befolkningen. Ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet tenderar i sin tur att främja folkhälsa och även ge en lång rad andra samhällsnyttiga effekter. En annan viktig aspekt här är hur pass användbar en anläggning är för olika personer och grupper – många idrottsanläggningar och andra ytor för idrott och fysisk aktivitet i övrigt används både av idrottsrörelsen och av allmänheten. En utmaning för framtiden är att utveckla fler idrottsanläggningar som är användbara och attraktiva för en större andel av befolkningen. Därmed inte sagt att alla idrottsanläggningar i framtiden behöver, och kommer att vara, användbara för hela befolkningen hela året om och genom hela livet. Men däremot att många

befintliga anläggningar har stor potential att utvecklas i den riktningen. Utvecklingen kan handla om att 1) öka anläggningens kapacitet och kvalitet, 2) utöka funktionerna och 3) bättre tillgodose behoven av både organiserad idrott och spontanidrott. Ett exempel på en utveckling som skulle främja alla tre ovan nämnda effekter är att anlägga en konstfrusen isbana utomhus vid en befintlig ishall. Isbanan ökar den totala isytan och kapaciteten markant under den tid på året då flest personer och grupper har intresse av att åka skridskor. Idrottsrörelsen får tillgång till fler istimmar (så länge man är beredd att även träna utomhus). En isbana utomhus attraherar allmänheten och barnfamiljer på ett helt annat sätt än vad en ishall gör. Antalet idrottsfunktioner ökar; potentiellt kan ishockey, konståkning och bandy vara igång samtidigt jämfört med en idrott eller ett lag åt gången tidigare. På samma yta kan en friidrottsbana och en fotbollsplan anläggas så att anläggningen kan användas året om, till exempel av förskolor, skolor, idrottsrörelsen och arbetsplatser.

Forskningen visar således att idrottsanläggningar och andra ytor för idrott/fysisk aktivitet har stor potential att främja samhällsnyttan. Det finns även relativt god kunskap om insatser som skulle öka anläggningarnas samhällsnytta ytterligare. Därför är det oroväckande att det råder så stor samstämmighet om att behoven av fler anläggningar och miljöer är både stora och ökande. Samtidigt, kan konstateras, är det uppenbarligen ingen lätt uppgift att beräkna de exakta behoven av olika typer av idrottsanläggningar och andra fysiska rörelsemiljöer. Storleken och ökningstakten, liksom prioriteringar av idrottsanläggningsinvesteringar, beror på vem man frågar och hur man frågar.

Idrotts- och anläggningsforskarna tycks i alla fall vara överens om att storstäderna främst har behov av fler funktionella breddidrottsanläggningar medan mindre orter har störst behov av specialidrottsanläggningar. Vidare tycks det finnas en överensstämmelse i forskningsresultaten om att idrotter och idrottsgrenar med få tillgängliga anläggningar samt idrotter och idrottsgrenar med många utövare och som dessutom vill idrotta inomhus och under vinterhalvåret uttrycker stora behov. Konsensus råder också om att den icke-organiserade idrottsutövningen har sämre tillgänglighet till det befintliga anläggningsutbudet än den organiserade idrottsutövningen, att den icke-konkurrensinriktade motions-/rekreationsidrotten har sämre tillgänglighet än tävlingsidrotten, att kvinnor har sämre tillgänglighet än män, vuxna sämre än barn och ungdomar samt att personer med någon form av funktionsnedsättning har sämre tillgänglighet än de som inte har någon funktionsnedsättning. När det gäller bruket av anläggningar så framgår därtill, att lågutbildade och låginkomsttagare utnyttjar det befintliga utbudet i mindre eller betydligt mindre utsträckning än övriga studerade samhällsgrupper.

Det har med andra ord stor betydelse vilka idrottsanläggningar och idrottsytor det satsas på och vilka normer som råder kring utnyttjandet av dem. *Vissa idrottsformer/fysiska kroppsövningsformer* och *vissa samhällsgrupper* har uppenbarligen större möjligheter att komma åt idrottsanläggningar och andra miljöer för fysisk aktivitet, som alltså utgör nödvändiga förutsättningar för idrott och fysisk aktivitet i såväl organiserad som icke-organiserad form.

Historiker och samhällsvetare har pekat på händelser, trender, processer, ideologier och strategier som bidrar till att förklara såväl dagens underskott på idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer, som investeringar i dem och normer kring utnyttjandet av dem. Oavsett vilka förklaringarna är blir uppmaningen, med hänsyn till den uppmärksammade folkhälsoaspekten, att tänka om och ta nya tag – och att

göra det med utgångspunkt tagen i en noggrant genomförd analys av det som varit, det som är och det som kan förväntas komma framöver.

I dag finns mer eller mindre stora brister avseende tillgänglighet till och bruk av idrottsanläggningar. Detta, parallellt med att invånarna efterfrågar delvis annat än vad som byggs, är naturligtvis olyckligt och bör åtgärdas.

Idrottsrörelsen bidrar till att främja fysisk aktivitet hos befolkningen, men den har också varit och är en stark pådrivare för fler och bättre idrottsanläggningar och aktivitetsmiljöer. Den har verkat som intressent, men även bistått näringslivet och statsmakterna med värdefulla erfarenhetsbaserade kunskaper. Inte minst har den hjälpt till med motprestationer i samband med uppförande av anläggningar och med ägande och drift av färdiga anläggningar. Nu säger den sig vara beredd att fortsätta göra så – och i ännu större utsträckning framöver. Det bör naturligtvis tas till vara. Samtidigt är en viktig insikt den att paraplyorganisationer likt RF företräder en mängd olika intressen (idrotter, grenar, förbund, föreningar, grupper och individer), precis som insikten om att statsmakterna företräder alla svenskars intressen. Utöver att ta avstamp i både vetenskapligt framtagna och erfarenhetsbaserade kunskaper blir det också viktigt att arbeta fram prioriteringslistor och tydliga policys såväl inom idrottsrörelsen som inom stat och kommun. Dessa ska beskriva när, var, hur och vilka idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer, liksom vilka idrottsformer/fysiska kroppsövningsformer och samhällsgrupper, man vill satsa på och varför. Endast så blir idrottspolitiken (motiv och argument) öppen, tydlig, förutsägbar, kontrollerbar, justerbar – och därmed ansvarstagande.

Referenser

- Ainsworth, B.E., Wilcox, S., Thompson, W.W., Richter, D.L., & Henderson, K.A. (2003). Personal, social, and physical environmental correlates of physical activity in African-American women in South Carolina. *American Journal of Preventive Medicine*, 25(3 Suppl 1): p. 23–9.
- Alexander, T., Thilbault, L., & Frisby, W. (2008). Avoiding separation: sport partner perspectives on a long-term inter-organisational relationship. *International Journal of Sport Management and Marketing*, Vol. 3, No. 3.
- Andersson, J. (2008). Idrott och fysisk aktivitet tar plats i den strategiska samhällsplaneringen. I *Idrott i planering – idrott för utveckling. En antologi om idrott och fysisk aktivitet i samhällsplaneringen*. Sveriges Kommuner och Landsting. <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-396-4.pdf>
- Andreasson, J. (2007). *Idrottens kön. Genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag*. Doktorsavhandling. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Augustsson, C., Partiksson, G., & Stråhlman, O. (2007). Analys av träningsstider inom föreningsidrotten – en studie av sju lagidrotter sett ur ett ålders- och könsperspektiv. FoU-rapport 2007:6, Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/jamstalldhet/analys-av-traningsstider-inom-forening.pdf>
- Augustsson, C., Stråhlman, O., Patriksson, G., & Wagnsson, S. (2010). *Användning av idrottsanläggningar – en studie av tillgänglighet till och fördelning av tider i idrottsanläggningar ur ett jämställdhetsperspektiv*. FoU-rapport 2010:1, Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/anvandning-av-idrottsanlaggningar.pdf>
- Ball, K., Bauman, A., Leslie, E., & Owen, N. (2001). Perceived environmental aesthetics and convenience and company are associated with walking for exercise among Australian adults. *Preventive Medicine*, 33(5): 434–40.
- Berg, C., & Rommetvedt, H. (2002). Idrett og politikk i kommunene. I P. Mangset & H. Rommetvedt (red.), *Idrett og politikk: kampsport eller lagspill?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Bergsgard, A. N., & Norberg, R. J. (2010). Sports policy and politics – the Scandinavian way. *Sport in Society: cultures, commerce, media, politics*, Vol. 13, No. 4.

- Bergsgard, A. N., Nødland, I. S., & Seippel, Ø. (2009). "For den som har, skal få?" Makt og avmakt I local anleggspolitikk. I K. Rafoss & O. J. Tangen (red.), *Kampen om idrettsanleggene: planlegging, politikk og bruk*. Bergen: Fagboksforlaget.
- Blomdahl, U., & Elofsson, S. (2005). *Vilka idrottsanläggningar vill ungdomar i Stockholms stad att det ska satsas på?* Stockholm: Stockholms stads idrottsförvaltning.
- Blomdahl, U., & Elofsson, S. (2007). *Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är de?* Stockholm: Stockholms stads idrottsförvaltning.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., & Åkesson, M. (2012) *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret*. Idrottsförvaltningen, Stockholms stad. Stockholms universitet, Stockholm.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., & Öhman, J. (2003). *Får flickor de sämsta träningstiderna?* Stockholm: Idrottsförvaltningen.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., & Öhman, J. (2008a). *Vilka anläggningar/verksamheter tycker den vuxna befolkningen att Stockholms stad ska satsa på under 2009–2013?* Stockholm: Stockholms stads idrottsförvaltning.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., & Öhman, J. (2008b). *Vilka anläggningar/verksamheter tycker de fysiskt inaktiva vuxna att Stockholms stad ska satsa på under 2009–2013?* Stockholm: Stockholms stads idrottsförvaltning.
- Book, K. (2007). *Arenors betydelse, lokalisering och användning*. Handslagsrapport 2007:2, Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/arenors-lokalisering-betydelse.pdf>
- Book, K. (2008). Det spektakulära och det vardagliga. I K. Book & B. Carlsson (red.), *Idrott och city-marketing*. Malmö: idrottsforum.org.
- Book, K. (2015). *Idrotten i den fysiska planeringen*. FoU-rapport 2015:2, Riksidrottsförbundet. http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/rapport-2015_2.pdf
- Booth, M.L., Owen, N., Bauman, A., Clavisi, O., & Leslie, E. (2000). Social-cognitive and perceived environment influences associated with physical activity in older Australians. *Preventive Medicine*, 31(1): p. 15–22.
- Boverket (2013). *Planera för rörelse! En vägledning om byggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen*. http://www.fot.se/documents/Planera_for_rorelse.pdf
- Brownson, R.C, Baker, E.A., Housemann, R.A., Brennan, L.K., & Bacak, S.J. (2001) Environmental and policy determinants of physical activity in the United States. *American Journal of Public Health*. 91(12): 1995–2003.
- Carlsson, B., & Normark, G. (2008). Sport Management, idrottsturism, event- och arenautveckling. I K. Book & B. Carlsson (red.), *Idrott och city-marketing*. Malmö: idrottsforum.org.
- CDC—Center for Disease Control and Prevention (1996). Neighborhood safety and the prevalence of physical inactivity— selected states, 1996. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 48(7), p. 143–146.
- Centrum för idrottsforskning (2013). *Statens stöd till idrotten: uppföljning 2013*. <http://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/05/Statens-stod-till-idrotten-Uppfoljning-2013.pdf>
- Chapin, T. (2002) *Identifying the real costs and benefits of sports facilities*. Lincoln Institute of Land Policy, USA.
- Cohen, D. A., Ashwood, J. S., Scott, M. M., Overton, A., Evenson, K. R., Staten, L. K., ... Catellier, D. (2006). Public parks and physical activity among adolescent girls. *Pediatrics*, 118: e1381–e1389.
- Corti, B., Donovan, R. J., & Holman, C. D. J. (1997). Factors influencing the use of physical activity facilities: Results from qualitative research. *Health Promotion Journal of Australia*, 4: 43–45.
- Diez Roux, A.V., Evenson, K. R., McGinn, A. P., Brown, D. G., Moore, L., Brines, S., & Jacob, D. R. (2007). Availability of recreational resources and physical activity in adults. *American Journal of Public Health*, 97: 493–499.
- Ding, D., Sallis, J. F., Kerr, J., Lee, S., & Rosenberg, D. E. (2011). Neighborhood environment and physical activity among youth - a review. *American Journal of Preventive Medicine*, Oct 41(4):442–55.
- Dowda, M., McKenzie, T. L., Cohen, D. A., Scott, M. M., Evenson, K. R., Bedimo-Rung, A. L., ... Almeida, M. J. C. (2007). Commercial venues as supports for physical activity in adolescent girls. *Preventive Medicine*, 45: 163–168.

- Durand, C. P., Andalib, M., Dunton, G. F., Wolch, J., & Pentz, M. A. (2011). A systematic review of built environment factors related to physical activity and obesity risk: implications for smart growth urban planning. *Obesity Reviews*, 12(5):e173–82.
- Eichberg, H. (2012). *Idrætspolitik i komparativ belysning – national og international*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Engström, L-M. (2010). *Smak för motion: fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Engström, L-M., Norberg, R. J., & Åkesson, J. (2007). *Idrotten vill – en utvärdering av barn och ungdomsidrotten*. FoU-rapport 2007:1, Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/barn-och-ungdom/idrotten-vill-2007.pdf>
- Eriksson, S., Kristén, L., Patriksson, G., & Stråhlman, O. (2008). *Handslaget – från idé till utvärdering. Om projekt, ekonomi och verksamhet*. Göteborg: Idrottshögskolan, Göteborgs universitet.
- Eriksson, U., Arvidsson, D., & Sundquist, K. (2012). Availability of exercise facilities and physical activity in 2,037 adults: cross-sectional results from the Swedish neighborhood and physical activity (SNAP) study. *BMC Public Health*, Aug 3 12:607.
- Ewing, R., Meakins, G., Hamidi, S., & Nelson, A.C (2003). Relationship between urban sprawl and physical activity, obesity, and morbidity. *American Journal of Health Promotion*, 18(1): 47–57.
- Fahlén, J. (2007) *Näridrottsplatser och spontanidrott*. Hanslagsrapport 2007:9, Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/naridrottsplatser-och-spontanidrott.pdf>
- Fahlén, J (2012). *Utom tävlan. En studie av föreningsorganiserad spontanidrott*. Idrottslyftet, Umeå universitet/Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/forskning/idrottslyftet/utom-tavlan.pdf>
- Faskunger, J. (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet. En kunskapsammansättning för regeringsuppdraget "Byggd miljö och fysisk aktivitet"*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Faskunger, J. (2010). *Aktivt liv i byggda miljöer. Manual för kommunal planering*. R 2010:04, Statens folkhälsoinstitut. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12457/R2010-04-Aktivt-liv-i-bygga-miljoer-manual.pdf>
- Faskunger, J. (2011). *Spontanidrottsanläggningar och miljöer. En utmaning för samhällsplaneringen*. Sveriges Kommuner och Landsting. Riksidrottsförbundet. Stockholm.
- Faskunger, J. (2013). *Kartläggning av skidanläggningar. En förstudie inom projektet XC Sthlm – en regional satsning för bättre förutsättningar till längdskidåkning i stockholmsområdet*. Stockholms skidförbund.
- Forsberg, P., & Høyer-Kruse, J. (2013). *Facilitetsanalyse. Borgernes idrætsvaner og brug af faciliteter og udeområder i Rudersdal*. Idrætsliv og faciliteter i Rudersdal, Delrapport 2, Idrættens Analyseinstitut. <http://www.idan.dk/vidensbank/downloads/facilitetsanalyse/5bde8288-59f0-4f39-8a5c-a1b600f73b4d>
- Frank, L. D., Andresen, M. A., & Schmid, T. L. (2004). Obesity relationships with community design, physical activity, and time spent in cars. *American Journal of Preventive Medicine*, 27(2): 87–96.
- Frank, L. D., Kerr, J., Chapman, J., & Sallis, J. F. (2007). Urban form relationships with walk trip frequency and distance among youth. *American Journal of Health Promotion*, 21 (suppl. 4): 305–311.
- Gade, R., Breinholm Christensen, C., Krogh, R., Moeslund, B. T., & Harder, H. (2013). Analyse af adfærd i idrætsfaciliteter. Bevægelse i rum og rammer. *Forum for idræt, Historie og Samfund*, Årgang 9, Nr. 2.
- Giles-Corti, B., & Donovan, R. J. (2003). Relative influences of individual, social environmental, and physical environmental correlates of walking. *American Journal of Public Health*. 93(9): 1583–9.
- Gong, Y., Palmer, S., Gallacher, J., Marsden, T., & Fone, D. (2016). A systematic review of the relationship between objective measurements of the urban environment and psychological distress. *Environment International*, Sep 3 96:48–57.
- Gordon-Larsen, P., McMurray, R. G., & Popkin, B. M. (2000). Determinants of adolescent physical activity and inactivity patterns. *Pediatrics*, 105(6): p. E83.
- Grow, H. M., Saelens, B. E., Kerr, J., Durant, N. H., Norman, G. J., & Sallis, J.F. (2008). Where are youth active? Roles of proximity, active transport, and built environment. *Medicine and Science in Sports & Exercise*, 40: 2071–2079.
- Hahn, A., & Craythorn, E. (1994). Inactivity and the physical environment in two regional centers. *Health Promotion Journal of Australia*, 4(2): p. 43–45.

- Heinzerling, G., & Rommetvedt, H. (2002). Utbygning av idrettsanlegg – planer, penger og partnerskap. I P. Mangset, & H. Rommetvedt (red.), *Idrett og politikk – kampsport eller lagspill?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Hertting, K. (2007). *Den skära föreningen mellan tävling och medmänsklighet. Om ledarskap och lärprocesser i barnfotbollen*. Luleå: Institutionen för konst, kommunikation och lärande, Luleå tekniska universitet.
- Houlihan, B., & Lindsey, I. (2008). Networks and partnerships in sport development. In V. Girginov (red.), *Management of Sport Development*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Høyer-Kruse, J. (2013). *Kommunal Planlægning af idrætsfaciliteter*. Ph.d.-afhandling, Institut for idræt og Biomekanik. Odense: Syddansk universitet.
- Høyer-Kruse, J., & Ibsen, B. (2014). *Undersøgelse af Farum arena*. Movements, 2014:8. Odense: Center for forskning i idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. <http://static.sdu.dk/mediafiles/E/B/0/7BEB043EA8-033E-47FD-BDD4-9FD73F08777C7DMovements2014Nr8.pdf>
- Høyer-Kruse, J., & Tofft-Jørgensen, M. (2014). *Undersøgelse af idrætsfaciliteter i Skanderborg kommune*. Movements, 2014:5. Odense: Center for forskning i idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. <http://www.idan.dk/vidensbank/downloads/undersogelse-af-idraetsfaciliteter-i-skanderborg-kommune/55a83c52-90db-491f-a961-a38400f91e10>
- Hylton, K., & Totten, M. (2008). Community sports development. In K. Hylton & P. Bramham (red.), *Sports development: policy, process and practice*. 2. ed. Oxon: Routledge.
- Ibsen, B. (2007). Kommunal idrætspolitik. Idræt, nation og politik – nordiske komparationer. *Idrætshistorisk årbog 2007*, Dansk idrætshistorisk forening.
- Ibsen, B. (2009). Nye stier i den kommunale idrætspolitik? I B. Ibsen (red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*. København: Idrættens analyseinstitut.
- Ibsen, B. (2014). *10 års forskning i bevægelser – CISC 2004-2014*. Movements, 2014:2. Odense: Center for forskning i idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. <http://www.idan.dk/vidensbank/downloads/10-aars-forskning-i-bevaegelse-cisc-20042014/12d90978-362c-4ec6-a38a-a31d00c2e25c>
- Ibsen, B., & Fehsenfeld, M. (2013). "Tilgængelighed" til idræt for børn i udsatte boligområder. Bevægelse i rum og rammer. *Forum for idræt, Historie og Samfund*, Årgang 9, Nr. 2.
- Ibsen, B., & Seippel, Ø. (2010). Voluntary organized sport in Denmark and Norway. *Sport in Society: cultures, commerce, media, politics*, Vol. 13, No. 4.
- Idrottsstödsutredningen (2008). Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten (SOU 2008:59). Stockholm: Fritze.
- Jerrett, M., Almanza, E., Davies, M., Wolch, J., Dunton, G., Spruitj-Metz, D., & Ann Pentz, M. (2013). Smart growth community design and physical activity in children. *American Journal of Preventive Medicine*, Oct; 45(4): 386–92.
- Karvonen, S., & Rimpela, A. H. (1997). Urban small area variation in adolescents' health behaviour. *Social Science & Medicine*, 45(7): p. 1089–98.
- King, N. (2009). *Sport policy and governance: local perspectives*. Oxford: Butterworth-Heinemann/Elsevier.
- Lee, R. E., & Cubbin, C. (2002). Neighborhood context and youth cardiovascular health behaviors. *American Journal of Public Health*, 92(3): 428–36.
- Leventhal, T., & Brooks-Gunn, J. (2000). The neighborhoods they live in: the effects of neighborhood residence on child and adolescent outcomes. *Psychological Bulletin*, 126(2): p. 309–37.
- Leyden, K. M. (2003). Social capital and the built environment: the importance of walkable neighborhoods. *American Journal of Public Health*, 93(9): 1546–51.
- Limstrand, T. (2008). Environmental characteristics relevant to young people's use of sports facilities: a review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 18(3): 275–87.
- Lindsey, I. (2011). Partnership working and sports development. In B. Houlihan, & M. Green (red.), *Routledge handbook of sports development*. London: Routledge.
- Lund Tannebek, S. A., & Bonde, H. (2013). Nye tendenser indenfor idrætsarkitektur. Bevægelse i rum og rammer. *Forum for idræt, Historie og Samfund*, Årgang 9, Nr. 2.
- Lundberg, H. (2009). *Kommunikativt entreprenørskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999–2008*. Doktorsavhandling. Växjö: Ekonomiska institutionen, Växjö universitet.

- Mangset, P. (2002). Norsk idrettspolitik i et internasjonalt komparativt perspektiv. I P. Mangset & H. Rommetvedt (red.), *Idrett og politikk: kampsport eller lagspill?* Bergen: Fagbokforlaget.
- McDonald, I. (2005). Theorizing partnerships: governance, communicative action and sport policy. *Journal of Social Policy*, Vol. 34, No. 4.
- Moen, O. (1990). *Idrottsanläggningar och idrottens rumsliga utveckling i svenskt stadsbyggande under 1900-talet: med exempel från Borås och Uppsala*. Göteborg: Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.
- Moen, O. (1991). Idrotts- och fritidsanläggningar på 90-talet – trender och FoU. Occasional Paper 1991:13. Göteborg: Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.
- Moen, O. (1994). Ungdomars fritidsvanor ur ett planeringsteoretiskt perspektiv – med exempel från sju kommuner. Occasional Paper 1994:16. Göteborg: Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.
- Mogensen, M. (2005). *Idrættskaller for fremtiden – en annen boldgade*. København: Lokale- og Anlegsfonden.
- Molnar, B. E., Gortmaker, S. L., Bull, F., & Buka, S. (2004). Unsafe to play? Neighborhood disorder and lack of safety predict reduced physical activity among urban children and adolescents. *American Journal of Health Promotion*, 18(5): 378–86.
- Nenseth, V. (2009). En maktens arena? I K. Rafoss & O. J. Tangen (red.), *Kampen om idrettsanleggene: planlegging, politikk og bruk*. Bergen: Fagboksforlaget.
- Nenseth, V., Schmidt, L., & Skogheim, R. (2006). *Kunstgress ivekst – svømmehall i forfall. Planlegging og prioritering av idrettsanlegg*. NIBR-rapport 2006:3. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- NICE - National Institute of Clinical Excellence (2008). *Promoting and creating built or natural environments that encourage and support physical activity*. NHS, UK. <http://tools.nisb.nl/beleidsinstrumenten/bravo-kompas/stap-1-draagvlak/nice-promoting-and-creating-built-or-natural-environments.pdf>
- Norberg, R. J. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet. Studier i statlig idrettspolitik 1913–1970*. Doktorsavhandling. Stockholm: Historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Norberg, R. J. (2011). A contract reconsidered? Changes in the Swedish state's relation to the sports movement. *International Journal of Sport Policy and Politics*, Vol. 3, No. 3.
- Olofsson, E. (2009). 20 år med idrott och genus. *Svensk Idrottsforskning, organ för Centrum för Idrottsforskning*, 18:1.
- Parks, S. E., Housemann, R. A., & Brownson, R.C. (2003). Differential correlates of physical activity in urban and rural adults of various socioeconomic backgrounds in the United States. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57(1): p. 29–35.
- Pinto, B. M., Marcus, B. H., & Clark, M.M. (1996). Promoting physical activity in women: the new challenges. *American Journal of Preventive Medicine*, 12(5): p. 395–400.
- Powell, K. E., Martin, L. M., & Chowdhury, P. P. (2003). Places to walk: convenience and regular physical activity. *American Journal of Public Health*, 93(9): p. 1519–21.
- Proposition (1998/99:107). *En idrettspolitik för 2000-talet – folkhälsa, folkrorelse och underhållning*. http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/en-idrettspolitik-for-2000-talet--folkhalso_GM03107
- Rafoss, K. (2009). Finansiering og forvaltning av anleggsmidler – konflikter, kompromiss og konsensus. I K. Rafoss & O. J. Tangen (red.), *Kampen om idrettsanleggene: planlegging, politikk og bruk*. Bergen: Fagboksforlaget.
- Rafoss, K., & Breivik G. (2012). *Idrett og anlegg i endring: Oppslutning om idrettsaktiviteter og bruk av idrettsanlegg i den norske befolkningen*. Oslo: Akilles.
- Rafoss, K., & Tangen, O. J. (red.) (2009). *Kampen om idrettsanleggene: planlegging, politikk og bruk*. Bergen: Fagbokforlag.
- Rafoss, K., & Troelsen, J. (2010). Sport facilities for all? The financing, distribution and use of sport facilities in Scandinavian countries. *Sport in Society: cultures, commerce, media, politics*, Vol.13, No.4.
- Riksidrottsförbundet (2009). *Idrotten vill – idrottsrörelsens idéprogram*. Antagen av RF-stämman 2009. http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/detta-ar-svensk-idrott/idrottenvill_2009_webbversion2.pdf
- Riksidrottsförbundet (2012). *Ingen idrott utan anläggning/idrottsmiljö. Framtida behov av idrottsanläggningar/idrottsmiljöer*. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/anlaggningsutredning-kortversion.pdf>

- Riksidrottsförbundet (2013). *Idrotten i siffror*. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/statistik/2013---idrotten-i-siffror---rf.pdf>
- Riksidrottsförbundet (2014). *Kommunundersökning*. Mars 2014. <http://www.rf.se/Undermeny/Dokumentbank/Kommunundersokningar/?childalbumid=73925>
- Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för svensk idrott – världens bästa*. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/anlaggnings--och-idrottmiljopolitiskt-program-for.pdf>
- Robson, S. (2008). Partnerships in sport. In K. Hylton, & P. Bramham (red.), *Sports development: policy, process and practice*. 2. ed. Oxon: Routledge.
- Romero, A. J. (2005). Low-income neighborhood barriers and resources for adolescents' physical activity. *Journal of Adolescent Health*, 36(3): p. 253–9, 297.
- Romero, A. J., Robinson, T.N., Kramer, H.C., Erickson, S.J., Havdel, K.F., Mendoza, F., & Killen, J.D. (2001). Are perceived neighborhood hazards a barrier to physical activity in children? *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*, 155(10): 1143–8.
- Saelens, B. E., Sallins, J. F., & Frank, L. D. (2003). Environmental correlates of walking and cycling: findings from the transportation, urban design, and planning literatures. *Annals of Behavioral Medicine*, 25(2): 80–91.
- Sallis, J. F., Bauman, A., & Pratt, M. (1998). Environmental and policy interventions to promote physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 15(4): p. 379–97.
- Sallis, J.F., Hovell, M.F., Hofstetter, C., Elder, J.P., Hackley, M., Caspersen, C.J., & Powell, K.E. (1990). Distance between homes and exercise facilities related to frequency of exercise among San Diego residents. *Public Health Reports*, 105(2): p. 179–85.
- Sallis, J.F., Johnson, M-F., Calfas, K.J., Caparosa, S., & Nichols, J.F. (1997). Assessing perceived physical environmental variables that may influence physical activity. *Research Quarterly in Exercise and Sport*, 68(4): 345–51.
- Sharpe, P. A., Granner, M.L, Hutto, B., & Ainsworth, B.E. (2004). Association of environmental factors to meeting physical activity recommendations in two South Carolina counties. *American Journal of Health Promotion*, 18(3): 251–7.
- Shields, N., Synnot, A. J, & Barr, M. (2012). Perceived barriers and facilitators to physical activity for children with disability: a systematic review. *British Journal of Sports Medicine*, Nov 46(14):989–97.
- Schimmel, S. K. (2001). Sport matters: urban regime theory and urban regeneration in the late-capitalist era. In C. Gratton, & I. Henry (red.), *Sport in the city. The role of sport in economic and social regeneration*. Oxon: Routledge.
- Schytte, B. (2004). *En idrætslegeplads skal ligge i vejen!* København: Lokale- og Anlegsfonden.
- Sjöblom, P. (2006). *Den institutionaliserade tävlingsidrotten. Kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet*. Doktorsavhandling. Stockholm: Historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Sjöblom, P. (2007). Nordisk idrottspolitik i brytningstid. Kritiska reflektioner från en svensk lokal horisont. Idræt, nation og politik – nordiske komparationer. *Idræthistorisk årbog 2007*, Dansk idræthistorisk forening.
- Sjöblom, P. (2013a). *Regionala idrottsanläggningar. Kartläggning och förslag till prioriteringar i Stockholms län*. FoU-rapport 2013:1, Föreningen Storstockholms Kultur- och Fritidschefer, FSKF, och Stockholms Idrottsförbund, SIF. <http://www.stockholmsidrotten.se/globalassets/stockholms-idrottsforbund2/dokument/anlaggningar/regionala-idrottsanlaggningar-paul-sjoblom.pdf>
- Sjöblom, P. (2013b). Den samhällsnyttiga idrotten. Stockholms stads idrottspolitik 1929–2012. I T. Nilsson (red.), *Du sköna nya stad. Privatisering, miljö och EU i stockholmopolitiken*. Stockholm: Stockholmia förlag.
- Sjöblom, P. (2015). *'Idrott åt alla' i en förtätad och exploaterad storstad. Breddidrottens anläggningar och intressenter i Stockholms stad 1985–2014*. FoU-rapport 2015:1, Stockholms idrottsförbund. <http://www.stockholmsidrotten.se/globalassets/stockholms-idrottsforbund2/dokument/dokumentbank/idrott-at-alla.pdf>
- Sjöblom, P., & Fahlén, J. (2008). *Idrottens anläggningar – ägande, driftförhållanden och dess effekter*. FoU-rapport 2008:2, Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/anlaggningar/idrottens-anlaggningar.pdf>
- Sjöblom, P., & Fahlén, J. (2010). The Survival of the Fittest: Intensification, Totalization and Homogenization in Swedish Competitive Sport. *Sport in Society: cultures, commerce, media, politics*, Vol. 13, Nr. 4.

- Sjöblom, P., & Fahlén, J. (2012). Good sport environments: a study of collective fundamental values and their importance for activity principles in Swedish club sport. *Swedish Journal of Sport Research*, organ för Svensk förening för beteende- och samhällsvetenskaplig idrottsforskning, Vol. 1.
- Spangler-Murphy, E., Krummel, D.A., Morrison, N., & Gordon, P.M. (2005). Environmental perceptions related to physical activity in high- and low-risk counties. *Health Promotion Practice*, 6(1): 57–63.
- Steptoe, A., & Feldman, P. J. (2001). Neighborhood problems as sources of chronic stress: development of a measure of neighborhood problems and associations with socioeconomic status and health. *Annals of Behavioral Medicine*, 23(3): 177–85.
- Stockholms Idrottsförbund (2009). *Anläggningslyftet: utbud – efterfrågan – framtid*. <http://www.stockholmsidrotten.se/globalassets/stockholms-idrottsforbund2/dokument/anlaggningar/anlaggningsslyftet.pdf>
- Stockholms Idrottsförbund (2014). *Bygg ikapp! Bygg i takt!* <http://www.stockholmsidrotten.se/globalassets/stockholms-idrottsforbund-idrottsvalet2014/dokument/bygg-ikapp-bygg-i-takt--underlag.pdf>
- Sveriges kommuner och landsting (2011). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid*. <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-749-8.pdf>
- Sveriges kommuner och landsting (2014). *Elitidrottens anläggningar. Finansiering, kostnader och dialog med idrotten*. <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7585-027-6.pdf>
- Tangen, O. J. (2007). Idrettsanlegg og idrettsdeltakelse: For de fleste – eller for noen få? I A. Hompeland (red.), *Idrettens dilemmaer. Rapport fra forskningsprogrammet "Idrett, samfunn og frivillig organisering"*. Oslo: Akilles.
- Tangen, O. J., & Rafoss, K. (2009). Idrettsanlegg som politisk virkemiddel. I K. Rafoss & O. J. Tangen (red.), *Kampen om idrettsanleggene: planlegging, politikk og bruk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tester, J., & Baker, R. (2009). Making the playfields even: evaluating the impact of an environmental intervention on park use and physical activity. *Preventive Medicine*, 48: 316–320.
- Troped, P.J., Saunders, R.P., Pate, R.R., Reininger, B., & Addy, C.L (2003). Correlates of recreational and transportation physical activity among adults in a New England community. *Preventive Medicine*, 37(4): 304–10.
- Troped, P.J., Saunders, R.P., Pate, R.R., Reininger, B., Ureda, J.R., & Thompson, S.J. (2001). Associations between self-reported and objective physical environmental factors and use of a community rail-trail. *Preventive Medicine*, 32(2): p. 191–200.
- Sternö, J., Nielsén, T. (2015). *Värdet av idrottshallar. Ett nytt sätt att mäta*. Rapport 15:05, Volante Research. http://www.stockholmsidrotten.se/globalassets/stockholms-idrottsforbund2/dokument/dokumentbank/volante_vardet-av-idrottshallar_20150827.pdf
- Wickman, K. (2011). The governance of sport, gender and (dis)ability. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 3:3.
- Wilbur, J., Chandler, P.J., Dancy, B., & Lee, H. (2003a). Correlates of physical activity in urban Midwestern African American women. *American Journal of Preventive Medicine*, 25(3 Suppl 1): p. 45–52.
- Wilbur, J., Chandler, P.J., Dancy, B., & Lee, H. (2003b). Correlates of physical activity in urban Midwestern Latinas. *American Journal of Preventive Medicine*, 25(3 Suppl 1): p. 69–76.
- Wilson, D. K., Kirtland, K. A., Ainsworth, B. E., & Addy, C. L. (2004). Socioeconomic status and perceptions of access and safety for physical activity. *Annals of Behavioral Medicine*, 28: 20–28.
- Wolfe, R., Meenaghan, T., & O'Sullivan, P. (2002). The sports network: insights into the shifting balance of power. *Journal of Business Research*, Vol. 55, No. 7.
- World Health Organization (2006). *Promoting physical activity and active living in urban environments: The role of local governments*. P Edwards & A Tsouros (red). WHO Regional Office for Europe. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/98424/E89498.pdf
- World Health Organization (2015). *Physical activity strategy for the WHO European Region 2016–2025*. Regional office for Europe. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/282961/65wd09e_PhysicalActivityStrategy_150474.pdf

Riksidrottsförbundet

Idrottens Hus, Box 11016, 100 61 Stockholm | Tel: 08 - 699 60 00 | Fax 08 - 699 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se | Hemsida: www.rf.se